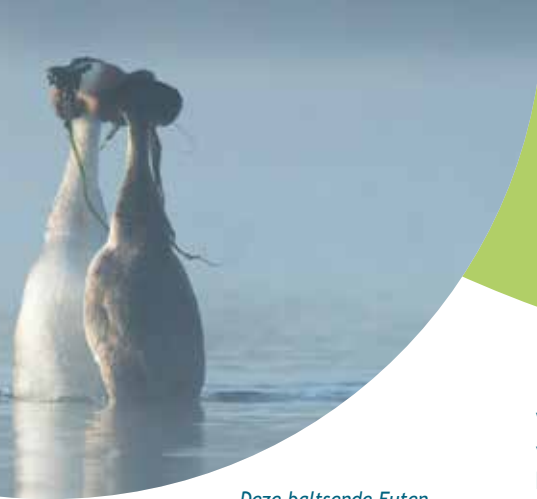

Deze baltsende Futen
lijken iets te willen gaan doen
aan de laagste index sinds 1990.
Foto: Rick van der Kraats

BMP 2017: veel soorten lichtjes in de min, forsere klappen bij weide- en akkervogels

Voor het vierendertigste jaar op rij leverde het Broedvogel Monitoring Project (BMP) vitale informatie op over het wel en wee van 111 min of meer gewone Nederlandse broedvogelsoorten. Belangrijke aanvullende informatie over akker- en weidevogels werd verzameld via het Meetnet Agrarische Soorten (MAS); in stedelijk gebied vervulde het Meetnet Urbane Soorten (MUS) die rol. In al deze monitoringprojecten spelen vrijwilligers een cruciale rol: zonder hen zou de kaart met de ligging van de in 2017 onderzochte gebieden een gatenkaas zijn.

Deelname

Er zijn gegevens van 2120 in 2017 onderzochte BMP-proefvlakken verwerkt, verdeeld over BMP-A (1098), B (563), W (441) en R (18). Het totaal aantal getelde plots is vrijwel gelijk aan dat in 2016. Figuur 1 toont de prima spreiding van proefvlakken over het land, al blijven delen van Groningen, Salland, Twente, Flevoland en Limburg minder goed bezet. De regio's met eerbiedwaardige reeksen springen er duidelijk uit, evenals bijvoorbeeld Noordwest-Overijssel, waar recent veel nieuwe telreeksen zijn opgestart. Hopelijk gaan die op termijn even waardevol worden als de prachtige reeksen in de Alde Feanen, rond Assen, langs de Lek en op Saeftinghe, om er een paar te noemen.

Omstandigheden

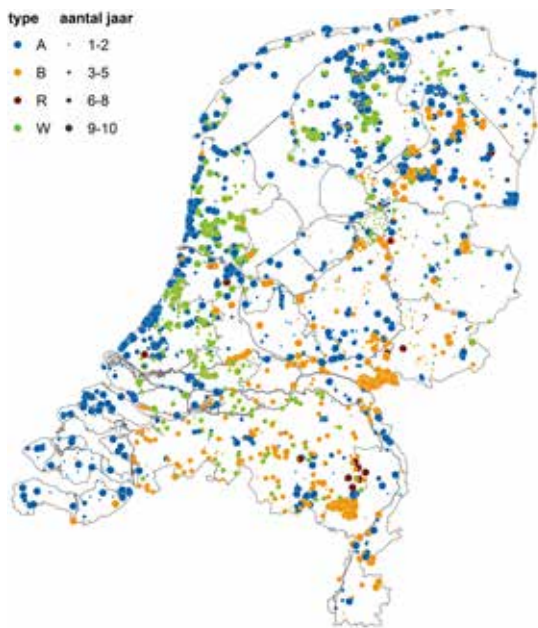
De winter van 2016/2017 was verre van heftig, maar we beleefden wel de koud-

ste januari sinds 2010. De ultieme wintermaand kende 17 vorstdagen in De Bilt; delen van Oost-Nederland lagen een dag of tien onder een sneeuwdek. Over de hele winter bezien viel er niet veel neerslag. Zacht, droog en zonnig weer kenmerkte het voorjaar van 2017. Alleen de laatste weken van april pasten minder in dit beeld, met groot-schalige nachtvorst en tijdens Pasen lagere temperaturen dan met de kerst. Met gemiddeld 104 mm regen tegen normaal 172 mm was het een zeer droge lente. Droog en warm weer kenmerkte ook de junimaand, maar juli had geregeld te kampen met stevige buien en lage temperaturen.

In de, voor veel van onze in Afrika overwinterende vogels belangrijke, Sahel lagen de neerslaghoeveelheden iets onder

type aantal jaar
• A • 1-2
• B • 3-5
• R • 6-8
• W • 9-10

Figuur 1. BMP-proefvlakken in 2017. Blauw = Alle soorten (A), oranje = Bijzondere soorten (B), bruin = Roofvogels (R) en groen = Weide/akkervogels (W). Hoe groter de stip, hoe meer teljaren in 2008-2017.

Hoogste index	Laagste index
Grauwe Gans	Wilde Eend
Nijlgans	Wintertaling
Holenduif	Fuut
Grote Bonte Specht	Patrijs
Groene Specht	Fazant
Rietzanger	Schalekster
Snor	Kievit
Zwartkop	Wulp
Vuurgoudhaan	Grutto
Boomklever	Zomertortel
Bonte Vliegenvanger	Boomvalk
Appelvink	Veldleeuwerik
Goudvink	Zwarte Mees
Putter	Matkop
	Ringmus

Tabel 1. Soorten met de hoogste, c.q. de laagste indexwaarde in hun reeks sinds 1990.

Over alle drie de onderzochte perioden
doen Kruisbekken het goed.

Foto: Patrick Palmen

het langjarig gemiddelde. Daarmee was het droger dan in de voorgaande twee winters, maar zeker niet dramatisch.

Vogelziektes als het Usutu-virus (vooral bij Merel) en het Geel (met name Groenling) staken net als in 2016 geregeld de kop op.

Resultaten

Voor veel vogelsoorten was 2017 een minder voorspoedig broedseizoen dan het op veel fronten succesvolle 2016. Liefst 52 soorten (47%) deden het minder dan vorig jaar, 29 soorten (26%) beter en 30 (27%) bleven min of meer stabiel. Ongetwijfeld spelen de iets pittiger winteromstandigheden en de drogere Sahel daarbij een rol. Jaarlijkse populatieschommelingen zijn volstrekt normaal, maar een tikje veront-rustend is het wel...

De minder goede resultaten zien we terug in het overzicht van soorten die in 2017 de hoogste dan wel laagste indexwaarde sinds 1990 bereikten (tabel 1). Waar vorig jaar 19 soorten piekten en 7 het slechter deden dan ooit, waren beide categorieën nu in balans: 14 soorten met hoogste versus 15 met laagste indexen.

In tabel 2 en figuur 3 is de ontwikkeling van de BMP-broedvogels vanaf 1990 (34 jaar), over de laatste 10 jaren en van 2017 ten opzichte van 2016 samengevoegd. Hieronder nemen we de trend over 34 jaren als uitgangspunt. In de tekst bespreken we overigens niet alleen de koplopers uit tabel 2.

Positieve trend: 49 soorten (44%)

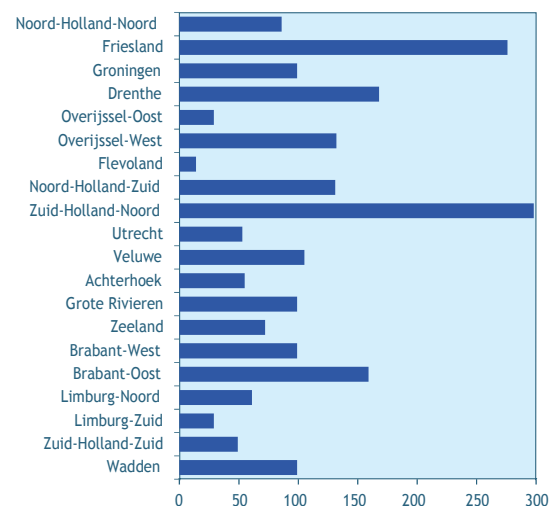
Sinds 1990 vertonen 49 soorten een positieve trend; 78% daarvan doet het ook over de laatste tien jaren goed maar het aandeel dat van 2016 op 2017 verder toenam (31%) is aanzienlijk lager.

Een fors deel van de goed scorende soorten bewoont loof- en gemengd bos. Verrassend genoeg, gezien de afnemende oppervlakte, doen ook enkele bewoners van naaldbos het aardig. Soorten van zoetwatermoeras zitten vaak in de plus.

Bosvogels als Grote Bonte Specht, Boomklever en Kruisbek, en moerasvogels als Rietzanger en Kleine Karekiet doen het zowel op langere termijn als over de laatste tien jaar en van 2016 op 2017 goed. Gekraagde Roodstaart en Appelvink nemen de laatste jaren sterk toe, maar deden het in 2017 iets minder. Havik en Geelgors vertonen trends om in de gaten te houden: vanaf 1990 gezien positief, over de laatste tien jaren stabiel, maar van 2016 op 2017 licht negatief. Tekenen van een kentering?

Veel Merels sneefden in zomer en najaar van 2016 aan het door muggen overgebrachte Usutu-virus. De bescheiden afname van ruim 6% in de mereltrend ten opzichte van 2016 kan hiermee van doen hebben, maar dit soort schommelingen zagen we ook in de pre-Usutu-jaren. Van een gevreesde ineenstorting van de merelstand is (nog?) geen sprake; de trend op middellange- en lange termijn blijft positief. Wel iets om de komende jaren goed te blijven volgen.

Trichomonas, ofwel het Geel, bleek de belangrijkste doodsoorzaak van in 2016 door het Dutch Wildlife Health Care onderzochte Nederlandse Groenlingen. In Groot-Brittannië veroorzaakte dit virus een ware ineenstorting van de groenlingstand. Bij

Figuur 2. Aantal in 2017 getelde BMP-proefvelden per district.

ons is voorlopig niet meer dan een kleine rimpeling in de al jaren licht positieve trend merkbaar.

Op de nieuwe Rode Lijst staan, logischerwijs, nauwelijks soorten die goed boeren. Een opvallende uitzondering is de Snor, die als 'kwetsbaar' op de lijst staat, maar op de middellange termijn in aantal toeneemt en ook van 2016 op 2017 een goed seizoen kende. De hoge aantallen van deze rietvogel in natuur(ontwikkelings)gebieden als de Onlanden, de Friese laagveenmoerassen, De Wieden, de Biesbosch, Drontermeer en Zwarte Meer zijn daar niet vreemd aan.

Stabiel: 12 soorten (11%)

Slechts 12 soorten hebben een stabiele trend over 1990-2017. Daarvan lijkt de Meerkooi de kampioen-stabiliteit: die vertoont als enige ook over de laatste tien jaren én van 2016 op 2017 een stabiele koers. Veel soorten uit deze categorie kenden in 2017 een dipje, bijvoorbeeld Zwarte Roodstaart, Tafelend en Gaai. Geen enkele soort met een langjarig stabiele trend deed het in 2017 beduidend beter dan in het voorgaande jaar.

Dalende trend: 50 soorten (45%)

De som van het aantal BMP-soorten met een sinds 1990 dalende trend is vrijwel gelijk aan het aantal toenemende soorten. Veel dalers vergaat het de afgelopen tien jaren wat beter: 54% van deze soorten nam in die periode niet verder af. Het aandeel dat het in 2017 slechter deed dan in het

Sterke afname		
1990-2017	2008-2017	2016-2017
Patrijs	Patrijs	Wintertaling
Zomertortel	Zomertortel	Boomvalk
Kleine Barmisj	Kwartel	Torenvalk
Ransuil	Zwarte Mees	Zwarte Mees
Huismus	Boomvalk	Zomertaling
Ringmus	Ransuil	Matkop
Scholekster	Ringmus	Patrijs
Torenvalk	Torenvalk	Ringmus
Fluiter	Zomertaling	Zanglijster
Grutto	Wulp	Ransuil

Sterke toename		
1990-2017	2008-2017	2016-2017
Grauwe Gans	Sijs	Kruisbek
Halsbandparkiet	Grauwe Gans	Vuurgoudhaan
Nijlgans	Putter	Putter
Roodborsttapuit	Halsbandparkiet	Zwarte Specht
Putter	Appelvink	Snor
Krakeend	Roodborsttapuit	Rietzanger
Boomleeuwerik	Vuurgoudhaan	Tuinfluiter
Kruisbek	Gekraagde Roodstaart	Grauwe Gans
Blauwborst	Snor	Bosuil
Rietzanger	Goudvink	Boerenwaluw

Tabel 2. Overzicht van de tien sterkste stijgers en dalers in 2017, ten opzichte van 1990 (34 jaar), 2008 (10 jaar) en 2016 (1 jaar), gerangschikt naar mate van verandering.

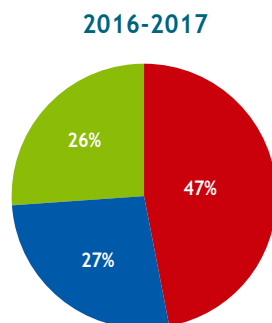
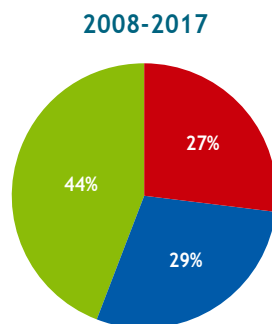
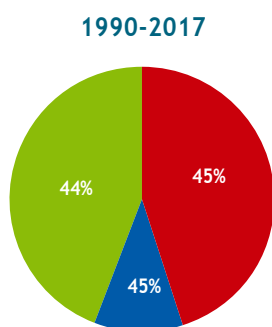
De Meerkoet is de kampioen stabiliteit over de periode 1990-2017.

Foto: Rein Hofman

Welke periode we ook bekijken, de Ringmus neemt sterk af.

Foto: Gejo Wassink

■ - ■ 0 ■ +

Figuur 3. Trend van 111 BMP-soorten over 1990-2017, 2008-2017 en 2016-2017.

Goudvinken bereikten hun hoogste indexwaarde sinds 1990.

Foto: Marcel van Kammen

voorgaande jaar lag met 56% op een vergelijkbaar niveau.

Veel van de verliezers leven in akker- en weidegebieden; 20 bij deze habitat horende soorten zitten op de lange termijn in zwaar weer. Dat ze het ook over de laatste tien jaren veelal slecht doen (12 soorten) en van 2016 op 2017 eveneens (16), wekt geen verbazing. Torenvalk, Patrijs, Ringmus en Kievit: welke periode je ook vergelijkt, ze zitten altijd in de min. Waterhoen en Veldleeuwerik namen eerst sterk af, kenden toen in de laatste tien jaren een wat stabielere stand, maar noteerden van 2016 op 2017 een nieuw dipje. De Slobeend lijkt de laatste jaren wat op te krabbelen.

De overheersend negatieve trends van akker- en weidevogels zijn geen goed nieuws voor de diverse lopende programma's die beogen de vogelstand hier weer op te krikken. Op lokale schaal zijn er met weidevogelreservaten, faunaranden en dergelijke wel degelijk resultaten geboekt. Op landelijke schaal is het een zaak van lange

adem: de trends geven alle aanleiding om de inspanningen te intensiveren!

Hoewel de balans nergens zo doorslaat als in boerenland, is hij ook in urbaan gebied en op schorren/kwelders licht negatief.

De helft van de soorten met een dalende trend staat op de Rode Lijst. Niet één daarvan deed het in 2017 beter dan in 2016. Het beste nieuws dat over Slobeend, Graspieper, Wielewaal en Huismus te melden valt, is dat ze zowel over de afgelopen tien jaar als over 2016-2017 niet verder afnamen. Voor 12 Rode Lijst-soorten geldt het omgekeerde: die namen dus zowel op korte als op middellange termijn af. De Patrijs vertoont daarbij de meest zorgelijke ontwikkeling. Van de stand rond 1990, destijds al zwaar in de verdrukking, is inmiddels maar een tiende over.

● Jan-Willem Vergeer

